

รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21

The Temple Management Model in the 21st Century

พระอานาจ ธีรวิริโย (ขันตา)

พระครูสิริปริยัตยานุศาสตร์, วิโรจน์ วิชัย

Phra Amnat Thiraviriyo (khanta)

Phrakrusiripariyattayanusath, Virot Vichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

ปรุตม์ บุญศรีตัน

Parud Boonsriton

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author, E-mail: khantaamnat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาบริบทการบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกรอบการบริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 23 รูป/คน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ 2 วัด แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการวัดในยุคปัจจุบันมีความสำคัญมาก เนื่องจากวัดเป็นสถาบันหลักทางพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการต้องทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ การปกครองที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ, การศาสนศึกษาที่พัฒนาหลักสูตร, การศึกษาสงเคราะห์ที่ช่วยผู้ด้อยโอกาส, การเผยแผ่ที่ใช้สื่อสมัยใหม่, การสาธารณูปการที่ให้บริการชุมชน, และการสาธารณะสงเคราะห์ที่ช่วยผู้ประสบภัย ต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้การบริหารงานโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ

2) บริบทการบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ การบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยพิจารณาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี และโลกาภิวัตน์ การบริหารควรโปร่งใสและมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ปรับปรุงหลักสูตรศาสนศึกษาให้ทันสมัย พัฒนาและปรับปรุงแบบการศึกษาสงเคราะห์และการเผยแพร่ศาสนาให้เหมาะสมกับผู้รับสารในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน 3) รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ต้องปรับตัวให้ทันสมัยเพื่อคงบทบาททางจิตใจและพัฒนาสังคม ประกอบด้วยหกด้าน ได้แก่ การปกครองที่โปร่งใสและมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การศึกษาสงฆ์และสงเคราะห์ที่ทันสมัย การเผยแพร่ที่ใช้เทคโนโลยีสื่อสาร การสาธารณูปการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสาธารณะสงเคราะห์ที่มีส่วนร่วมของประชาชน และใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางสังคมและศาสนา คงไว้ซึ่งบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหารจัดการวัด, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the current models of temple management, 2) to examine the context of temple management in Chiang Mai Province, and 3) To propose a model of temple management suitable for the 21st century. This study employs qualitative research methods, including a document review of the Tipitaka, books, textbooks, related theoretical concepts, and the management framework outlined in the Sangha Act (3rd Revision), B.E. 2560 (2017). Additionally, in-depth interviews were conducted with 23 key informants across two temples in Chiang Mai Province. The data were analyzed and synthesized descriptively.

The findings are as follows: 1) Current Temple Management Effective temple management is crucial as temples serve as core institutions of Buddhism. Modern management must adapt to societal changes and encompass six key areas: governance with vision and leadership, religious education with updated curricula, welfare education supporting the underprivileged, dissemination utilizing modern media, public utilities serving the community, and social welfare aiding disaster

victims. Management must also adhere to principles of good governance to ensure transparency and efficiency. 2) Context of Temple Management in Chiang Mai Province Temple management in Chiang Mai must evolve in line with a changing society, taking into account cultural diversity, technology, and globalization. Management should be transparent and inclusive, involving all stakeholders. Religious education curricula should be updated, and the formats of welfare education and religious dissemination should be tailored to the needs of 21st-century audiences. Community participation should be encouraged in public utilities and social welfare activities to establish temples as effective and sustainable community centers. 3) Temple Management Model for the 21st Century. To maintain their spiritual and societal roles, temples must modernize their management practices, focusing on six aspects: Transparent governance with broad participation, Modernized monastic and welfare education, Dissemination using advanced communication technologies, Public utilities that enhance community quality of life, and Social welfare involving community participation and technology integration. This model aims to position temples as central hubs for social and religious activities, sustaining their essential role in community development.

Keywords: Model, Temple Management, 21st Century

บทนำ

นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ และมีการประกาศพระพุทธศาสนาในครั้งแรกโดยการโปรดปัญจวัคคีย์และต่อมาพระพุทธองค์ประทับพรรษาแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้มีการอุปสมบทพระยสพร้อมทั้งสหายอีกจำนวน 54 รูป นับเป็นจุดเริ่มต้นในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระพุทธเจ้าในฐานะพระบรมศาสดาทรงตรัสกับพระสาวกทั้ง 60 รูป (ปัญจวัคคีย์ 5 รูป และพระยสพร้อมสหาย 55 รูป) ว่า จรธ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชน หิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानา (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 4 ข้อ 32: 40) แปลว่า เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ต่อมา หลังจากพระพุทธองค์ทรงโปรดพระเจ้าพิมพิสารและชาวเมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งแคว้นมคธ ได้ถวายสวนเวฬุวันเพื่อใช้เป็นอารามหรือวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งนับเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา มีเนื้อหาดังนี้ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ของ

พระเจ้าพิมพิสาร เมื่อประทับที่นั่นพร้อมกับภิกษุสงฆ์ พระเจ้าพิมพิสารทรงจัดถวายภัตตาหาร อันประณีตด้วยพระหัตถ์ของพระองค์จนกระทั่งพระพุทธรูปองค์เสวยเสร็จ พระเจ้าพิมพิสารได้ทรง พิจารณาว่า สถานที่ใดเหมาะสมสำหรับพระพุทธรูปและภิกษุสงฆ์ในการพำนัก สถานที่ดังกล่าว ต้องไม่ไกลหรือไกลจากเมืองจนเกินไป สะดวกต่อการคมนาคม เจียบส่งัด เหมาะแก่การปฏิบัติ ธรรม พระองค์จึงนึกถึงสวนเวฬุวัน ซึ่งมีคุณสมบัติเหล่านี้ครบถ้วน และทรงตัดสินใจถวายสวนเวฬุ วันแก่พระพุทธรูปเจ้าและภิกษุสงฆ์ ด้วยการหลั่งน้ำจากภาชนะทองคำเป็นสัญลักษณ์ของการถวาย พระพุทธรูปทรงรับอารามนั้น และทรงแสดงธรรมแก่พระเจ้าพิมพิสาร ทำให้พระองค์เกิดความ แจ่มแจ้งในธรรม จากนั้นพระพุทธรูปก็ได้ตรัสอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์มีอารามสำหรับใช้เป็นที่พัก ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการมีวัดในพระพุทธศาสนา โดยสวนเวฬุวันนับเป็นวัดแรกในพระพุทธ ศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 63: 55)

การบริหารจัดการวัดในสมัยพุทธกาลนั้น มีหลักการบริหารจัดการโดยมีพระพุทธรูปเจ้า ทรงเป็นพระศาสดา ถือเป็นผู้บริหารสูงสุด และมีการแต่งตั้งการบริหารจัดการคณะสงฆ์ คือ ทรง แต่งตั้งพระอัครสาวก เมื่อทอดพระเนตรเห็นอุปติสสมาณพ (พระสารีบุตร) และโกติตมาณพ (พระ มหาโมคคัลลานะ) เดินทางมาสู่อาราม พระพุทธรูปเจ้าทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย สหายสองคนนั้น คือ โกติตะ และอุปติสสะกำลังมานั้น จักเป็นคู่สาวกของเรา จักเป็นคู่อันเจริญ ขึ้นเยี่ยมของเรา ก็สหายสองคนนั้นพ้นวิเศษแล้ว ในธรรมอันเป็นที่สิ้นอุปธิ อันยอดเยี่ยม มีญาณ วิสัยอันลึกซึ้งยังมาไม่ถึงพระวิหารเวฬุวัน พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่าดังนี้ สหายสองคนนี้ คือ โกติตะและอุปติสสะกำลังมานั้น จักเป็นคู่สาวกของเรา จักเป็นคู่อันเจริญขึ้นเยี่ยมของเรา (พระ ไตรปิฎกภาษาไทย 4 ข้อ 71: 60) ต่อมาก็ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องขวา เป็น พระเสนาบดี และแต่งตั้งพระมหาโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ต่อมาก็ทรงแต่งตั้งพระ อานนท์เป็นพระอุปัฏฐาก มีสถานะเทียบเท่ากับปัจจุบัน คือ เลขานุการในพระพุทธรูป ซึ่งในการ ทรงอนุญาตให้มีพระอุปัฏฐากความดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของ เราผู้เป็นพหูสูตร ฯ พระอานนท์เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีสติ พระอานนท์เลิศกว่าพวก ภิกษุสาวกของเราผู้มีคฤติ พระอานนท์เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีความเพียร พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นอุปัฏฐาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 219 ข้อ 223: 29) จากที่กล่าวมานั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการพุทธบริษัทตลอดการบริหารจัดการ วัดในสมัยพุทธกาล พระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระอัครสาวกเบื้องซ้าย เบื้องขวา มีเลขานุการ และยังมีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบริหาร จัดการแบบมีส่วนร่วม

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบัน นอกจากการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แล้ว ยังจะต้องจัดการวัดให้เอื้อต่อสภาพสังคม เหมาะสมกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอด เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่สังคมเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2001 – 2100 ตรงกับพุทธศักราช 2544 - 2643) ที่เป็นยุคแห่งความรู้ ได้แก่ 1. การทำงานและเพื่อสังคม คือ บทบาทต่อสารสนเทศของโลก และสร้างนวัตกรรมบริการใหม่ ๆ เพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหา มีบทบาทในเศรษฐกิจโลก 2. การฝึกฝนสติปัญญาของตน คือ พัฒนาตนเองด้วยความรู้ผ่านเทคโนโลยี และเครื่องมือเพิ่มศักยภาพ ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3. การทำหน้าที่พลเมือง คือ เข้าร่วมการตัดสินใจของชุมชน การตัดสินใจทางการเมือง ทั้งโดยตนเองและผ่านระบบออนไลน์ เข้าร่วมกิจกรรมของโลกผ่านทางชุมชนออนไลน์ และ Social Network รับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลกในประเด็นสำคัญ ๆ ด้วยเวลาและผ่านทรัพยากรการสื่อสารและ Social Network และ 4. การสืบทอดจารีตและคุณค่า คือ เรียนรู้ความรู้ในสาขาอย่างรวดเร็ว และประยุกต์ใช้หลักวิชานั้นข้ามสาขาเพื่อสร้างความรู้ใหม่และนวัตกรรมสร้างเอกลักษณ์ของคนจากจารีตวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย และเคารพจารีตและวัฒนธรรมอื่นเข้าร่วมกิจกรรมข้ามวัฒนธรรมผสมผสานจารีตที่แตกต่างหลากหลายและความเป็นพลเมืองโลกสู่จารีตใหม่ และสืบทอดสู่คนรุ่นต่อไป (วิจารณ์ พานิช, 2555: 11-14) จึงกล่าวได้ว่าศตวรรษที่ 21 เป็นศตวรรษแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในบางครั้งจะรุนแรงอย่างคาดไม่ถึง คนจึงต้องมีการเรียนรู้และปรับตัวตลอดเวลาเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้

จากผลการศึกษาภาวะผู้นำและการบริหารจัดการวัดในยุคไทยแลนด์ 4.0 และบทบาทพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 มีประเด็นสำคัญดังนี้

1. ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดยุคไทยแลนด์ 4.0 ผลการศึกษาของพระครูกิตติเมหาภิรม และสุภัทรชัย สีสะใบ (2560: 1) ระบุว่าในยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม การบริหารจัดการวัดต้องพึงพาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสใน 6 ด้าน ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์, การศาสนศึกษา, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, การสาธารณูปการ, การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยผู้นำต้องมีคุณลักษณะเฉพาะในด้านความคิด, ความสัมพันธ์, การทำงาน, บุคลิกภาพ, กายภาพ และพื้นฐานสังคม เพื่อบูรณาการการบริหารวัดให้ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย (พระครูกิตติเมหาภิรม และสุภัทรชัย สีสะใบ, 2560: 1)

2. บทบาทพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 พระครูสุธีจริยวัฒน์ (2562: 1) ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์ในยุคนี้ต้องปรับตัวเพื่อดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง โดยบทบาทสำคัญประกอบด้วย

เผยแผ่คำสอน, เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา, ผู้ทรงคุณวิเศษ, นักบริหารศรัทธา, ผู้นำจิตวิญญาณ, นักพัฒนาสังคม และผู้นำสู่ความพ้นทุกข์ บทบาทที่พัฒนาเหล่านี้ช่วยสร้างความยั่งยืนของศาสนาในสังคมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (พระครูสุธีจริยวัฒน์, 2562: 1)

3. การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ไทยในศตวรรษที่ 21 งานวิจัยของ พระพุทธิสาสน์ พานิชโกไคยนันท์ (2561: 102) พบว่าบทบาทพระสงฆ์ไทยยังอยู่ในระดับปานกลางในหลายด้าน โดยบทบาทผู้นำจิตวิญญาณและสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาเด่นที่สุด ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจ, การไว้วางใจ, การบริหารคนเก่ง, การกระตุ้นปัญญา, การตั้งเป้าหมายร่วมกัน, และการบริหารงบประมาณแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ งานวิจัยนี้เสนอให้พัฒนาบทบาทในทุกด้านเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา (พระพุทธิสาสน์ พานิชโกไคยนันท์, 2561: 102)

4. การจัดการพัฒนาวัดในยุคไทยแลนด์ 4.0 (พระครูโกวิทบุญเขต, 2560: 1) พบว่าการบริหารวัดต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นกรอบการพัฒนา 6 ด้าน และผลงานหลักการของไทยแลนด์ 4.0 เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับศาสนา รวมถึงการเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน, การสร้างศาสนทายาท, และการนำหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

5. ธรรมนูญในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด (พระครูสาธุจริยานุ, 2558: 92) ระบุว่า ธรรมนูญคือแนวทางสำคัญในการจัดการวัด โดยเน้นการจัดการศาสนสมบัติ, การปกครอง, การศึกษาอบรมพระธรรมวินัย, และการสนับสนุนการบำเพ็ญกุศลของประชาชน ปัญหาในการบริหารจัดการยังต้องอาศัยการศึกษาศีลธรรมและการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสมณเพศ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความมั่นคงในพระพุทธศาสนา

การบริหารวัดและบทบาทพระสงฆ์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 และศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนแปลง โดยใช้ภาวะผู้นำและธรรมนูญร่วมกับการพัฒนาบทบาทที่ตอบสนองความต้องการของสังคมในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ เพื่อรักษาความมั่นคงและความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในทุกมิติ ปัจจุบัน การบริหารงานวัดในเชิงใหม่เผชิญกับประเด็นปัญหาหลายด้าน ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับตัวเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้คนในยุคศตวรรษที่ 21 ได้แก่

1.การบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย ความท้าทายในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยเฉพาะในบริบทที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และปัญหาความไม่โปร่งใสในการจัดการทรัพย์สินและรายได้ของวัด ซึ่งอาจสร้างความไม่ไว้วางใจจากประชาชน

2.การตอบสนองต่อสังคมยุคศตวรรษที่ 21 การบริหารงานวัดยังขาดการบูรณาการเทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะหรือบริหารจัดการทรัพยากรของวัดการขาดความรู้และทักษะด้านการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น Social Media ซึ่งสำคัญต่อการสร้างความเชื่อมโยงกับประชาชนรุ่นใหม่

3.การมีส่วนร่วมของชุมชนและบทบาทต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ขาดการสร้างบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชนที่สามารถเป็นแรงผลักดันด้านเศรษฐกิจและสังคม การเชื่อมโยงกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่ยังไม่เต็มศักยภาพ

4.การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมประเพณี ความยากลำบากในการรักษาสมดุลระหว่างการสืบทอดประเพณีดั้งเดิมและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความรู้ใหม่และนวัตกรรม

5.ความท้าทายด้านการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและการฝึกอบรมพระสงฆ์ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในยุคแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขาดการสนับสนุนและพัฒนาเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นจำนวนมากว่าในปัจจุบันมีสภาพการบริหารจัดการวัดอย่างไร มีการหลักการที่ทันสมัยในศตวรรษที่ 21 มาใช้ในการบริหารจัดการวัดหรือไม่อย่างไรและเสนอรูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาบริบทการบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) มีการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการวัด แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบตะวันตก แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการในศตวรรษที่ 21 และแนวคิดการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ตามกรอบกรอบการบริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 6 ด้าน 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านศาสนศึกษา 3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4. ด้านเผยแผ่ 5. ด้านสาธารณูปการ และ 6. ด้านสาธารณะสงเคราะห์

2. ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยจะศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และเอกสารงานวิจัยที่ของนักวิจัย นักวิชาการ เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ แนวคิดการบริหารจัดการวัด และแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการในศตวรรษที่ 21 ทั้งข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ปรากฏข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์ผู้ข้อมูลเชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการบริหารจัดการในศตวรรษที่ 21 ของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยกำหนดออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) พระสังฆาธิการ 2) นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 3) นักวิชาการด้านการบริหาร 4) คณะกรรมการและผู้บริหารวัด จำนวน 23 รูป/คน ประกอบด้วย พระสังฆาธิการจำนวน 9 รูป 2. นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 9 รูป/คน 3. นักวิชาการด้านการบริหารจำนวน 2 คน 4. คณะกรรมการและผู้บริหารวัด จำนวน 3 คน

4. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Specific Sample) เฉพาะวัดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 วัด ได้แก่ 1) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) วัดร่ำเปิง (ตโปธาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่สาเหตุหรือเกณฑ์ที่เลือกเฉพาะ 2 วัดนี้ เพราะว่า 1) วัดพระสิงห์เป็นวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และเป็นวัดที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ และมีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมได้เป็นอย่างดี เป็นวัดตัวอย่างในการจัดการศึกษาในรูปแบบคันธาระ 2) วัดร่ำเปิง (ตโปธาราม) เป็นวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมที่ได้รับความนิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นวัดตัวอย่างในการจัดการศึกษาในรูปแบบวิปัสสนาธุระ

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากวัดเป็นสถาบันหลักทางพระพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและนำหลักธรรมคำสอนมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของประชาชน การบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีความทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยสามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1.1 การปกครอง การบริหารงานภายในวัดต้องมีกฎระเบียบและแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารวัดควรมีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถประสานงานกับคณะสงฆ์และฆราวาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ศาสนศึกษา วัดเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญแห่งหนึ่งในสังคมไทย ทำหน้าที่สอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้กับประชาชน การบริหารจัดการด้านศาสนศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและความต้องการของผู้เรียน

1.3 การศึกษาสงเคราะห์ วัดมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม การบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาและฝึกอบรมอาชีพให้กับเด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาส เพื่อให้พวกเขาสามารถมีอาชีพและเลี้ยงตนเองได้

1.4 การเผยแผ่ วัดเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคม การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่จึงจำเป็นต้องใช้สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

1.5 การสาธารณูปการ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน การบริหารจัดการด้านสาธารณูปการจึงจำเป็นต้องให้บริการแก่ประชาชนในชุมชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

1.6 การสาธารณสงเคราะห์ วัดมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยและผู้ที่มีความเดือดร้อนต่างๆ การบริหารจัดการด้านการสาธารณสงเคราะห์จึงจำเป็นต้องมีระบบการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ

รูปแบบการบริหารจัดการวัดในยุคปัจจุบันนั้น จำเป็นต้องสอดคล้องกับหลักการของธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วยหลัก 5 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักความมีส่วนร่วม และหลักความเสมอภาค โดยการบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลเป็นหลัก เพื่อให้การบริหารงานของวัดเป็นไปอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง

2. บริบทการบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่จำเป็นต้องพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยพิจารณาปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนาที่เพิ่มขึ้น, บทบาทสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, และผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่นำมาซึ่งการแข่งขันในทุกด้าน ดังนั้น รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาใน 6 ด้านดังนี้

2.1 การปกครอง พบว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของเชียงใหม่ การบริหารจัดการเน้นความเป็นระบบ มีการประสานงานระหว่างเจ้าอาวาส คณะสงฆ์ และหน่วยงานรัฐ มีโครงสร้างการบริหารที่โปร่งใส เช่น การจัดระบบบริหารทรัพยากรและงบประมาณ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเก็บข้อมูลการบริจาคและการจัดกิจกรรมทางศาสนา ส่วนวัดร้างเปิง (ตโปทาราม) วัดนี้มีชื่อเสียงในด้านการปฏิบัติกรรมฐานและการฝึกสมาธิสำหรับคนไทยและชาวต่างชาติ การปกครองจึงเน้นการบริหารกิจกรรมเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรม โดยจัดให้มีคณะกรรมการจากภายในวัดและผู้สนับสนุนจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารและประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย

2.2 ศาสนศึกษา พบว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นศูนย์กลางการศึกษาสงฆ์ในภาคเหนือ มีการจัดการศึกษาสงฆ์และส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับพระภิกษุสามเณร ด้วยหลักสูตรที่ปรับให้เหมาะสมกับศตวรรษที่ 21 เช่น การอบรมด้านเทคโนโลยี การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาพระปริยัติธรรม ส่วนวัดร้างเปิง (ตโปทาราม) มุ่งเน้นการเผยแผ่ธรรมะผ่านการปฏิบัติวิปัสสนา การศึกษาศาสนาเน้นการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมเชิงลึกสำหรับบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะชาวต่างชาติที่สนใจศาสนาพุทธผ่านภาษาอังกฤษ

2.3 การศึกษาสงเคราะห์ พบว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ผ่านโครงการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในชุมชน เช่น การมอบทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต และการสนับสนุนสถานศึกษาที่อยู่ในเขตวัด ส่วนวัดร้างเปิง (ตโปทาราม) มีบทบาทสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการฝึกสมาธิและการเรียนรู้ธรรมะ ส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนมีโอกาเข้าถึงการศึกษาเชิงจิตวิญญาณ

2.4 การเผยแผ่ พบว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร การเผยแผ่เน้นการจัดงานประเพณีและเทศกาลสำคัญ เช่น งานสงกรานต์และงานวันวิสาขบูชา ใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเผยแพร่ข่าวสารและคำสอน ส่วนวัดร้างเปิง (ตโปทาราม) การเผยแผ่เน้นการจัดอบรมกรรมฐานแบบเข้มข้น การเผยแผ่ธรรมะผ่านภาษาอังกฤษ และการจัดกิจกรรมวิปัสสนาสำหรับชาวต่างชาติ

2.5 การสาธารณูปการ พบว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร มีการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างและถาวรวัตถุในวัดอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบล้านนา ควบคู่ไปกับการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน ส่วนวัดร้างเปิง (ตโปทาราม) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการปฏิบัติธรรม เช่น ศาลาปฏิบัติธรรม บ้านพักผู้ปฏิบัติ และพื้นที่สงบร่มรื่นสำหรับการเจริญสติ

2.6 การสาธารณะสงเคราะห์ พบว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร มีกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ เช่น การแจกจ่ายอาหารให้กับผู้ยากไร้ การจัดกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนในยามเกิดภัยพิบัติ และการส่งเสริมสุขภาพจิตผ่านกิจกรรมทางศาสนา ส่วนวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) เน้นการสงเคราะห์ด้านจิตใจและสุขภาพจิตผ่านการปฏิบัติธรรม การให้คำปรึกษาทางจิตวิญญาณ และการสนับสนุนชุมชนในการสร้างสันติสุข

วัดพระสิงห์วรมหาวิหารและวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) มีบริบทการบริหารจัดการที่แตกต่างกันตามเป้าหมายของวัด แต่ทั้งสองวัดต่างปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งด้านศาสนา การศึกษา และสาธารณูปการ เพื่อรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและตอบสนองความต้องการของชุมชนและประชาชนทั่วไป

3. รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่รวดเร็ว เทคโนโลยีและการสื่อสารที่ทันสมัยทำให้ความต้องการและไลฟ์สไตล์ของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป วัดในฐานะสถาบันศาสนาสำคัญต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองบทบาทการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนและการพัฒนาสังคมไทย โดยการบริหารจัดการวัดควรมีรูปแบบที่ทันสมัย ตอบสนองความต้องการของสังคมและสอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งมี 6 ด้านดังนี้

3.1 การปกครอง วัดต้องมีระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ยึดหลักธรรมาภิบาล มีการกระจายอำนาจให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เช่น คณะสงฆ์ คณะกรรมการวัด และชุมชน เพื่อสร้างผู้นำที่เข้มแข็งและสามารถบริหารวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางคือ พัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์และบุคลากรในวัด ส่งเสริมให้คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาในชุมชน ส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน

3.2 ศาสนศึกษา การศึกษาสงฆ์มีความสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคมไทย รูปแบบการบริหารจัดการวัดด้านศาสนศึกษาต้องส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมและพระธรรมวินัย พัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนให้ทันสมัย โดยแนวทางคือ พัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญ ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา

3.3 การศึกษาสงเคราะห์ วัดต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โดยจัดการศึกษาแก่เยาวชนที่ขาดโอกาส เช่น เด็กกำพร้า เด็กพิการ เด็กยากจน แนวทางคือ พัฒนา

หลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาส พัฒนาครูและบุคลากรให้เข้าใจความต้องการของผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการศึกษาสงเคราะห์ ส่งเสริมการเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

3.4 การเผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่สำคัญของวัด วัดควรพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ให้หลากหลายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น เช่น ผ่านสื่อดิจิทัล แนวทางคือ พัฒนาเนื้อหาและรูปแบบการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับประชาชน ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่ ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3.5 การสาธารณูปการ วัดต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสาธารณูปการ เช่น การจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ แนวทางคือ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน พัฒนาศักยภาพของวัดในการช่วยเหลือสังคม ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ส่งเสริมเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสังคม

3.6 การสาธารณะสงเคราะห์ วัดต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ เช่น การจัดตั้งโรงทาน แนวทางคือ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและดำเนินการด้านสาธารณะสงเคราะห์ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการ บูรณาการการทำงานกับภาคีเครือข่ายอื่นๆ เพื่อขยายขอบเขตการช่วยเหลือ พัฒนาศักยภาพด้านสาธารณะสงเคราะห์ให้มีความเชี่ยวชาญและความรู้ในปัญหาสังคม

นอกจากนี้ การบริหารจัดการวัดยังต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการสื่อสาร เพื่อให้วัดสามารถปรับตัวและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการของสังคม และคงไว้ซึ่งบทบาทและหน้าที่ในการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน

อภิปรายผล

1) การบริหารจัดการวัดในยุคปัจจุบันมีความสำคัญมาก เนื่องจากวัดเป็นสถาบันหลักทางพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการต้องทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ การปกครองที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ, การศาสนศึกษาที่พัฒนาหลักสูตร, การศึกษาสงเคราะห์ที่ช่วยผู้ด้อยโอกาส, การเผยแผ่ที่ใช้สื่อสมัยใหม่, การสาธารณูปการที่ให้บริการชุมชน, และการสาธารณะสงเคราะห์ที่ช่วยผู้ประสบภัย ต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาล

เพื่อให้การบริหารงานโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ **จรัญ ประสิทธิ์ตระกูล** (จรัญ ประสิทธิ์ตระกูล, 2559: 312 - 313) ซึ่งพบว่า ในด้านบริบทการบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่มี 6 ด้าน คือ การปกครอง ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ และงานศึกษาของ **วราภรณ์ เชี่ยวเวทย์** (วราภรณ์ เชี่ยวเวทย์, 2562: 1483) และผลการศึกษาของ **ประกิต บุญมี และคณะ** (ประกิต บุญมี และคณะ, 2529: บทคัดย่อ) วัดราชาธิวาสวิหารพบว่าการบริหารจัดการในกิจการวัดในระดับมาก และการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตตำบลท่าไม้ จังหวัดสมุทรสาคร

2) บริบทการบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ การบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยพิจารณาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ และการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ควรมีความโปร่งใส และเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การปรับปรุงหลักสูตรศาสนาให้ทันสมัย พัฒนาและปรับปรุงแบบการศึกษาสงเคราะห์และการเผยแผ่ศาสนาให้เหมาะสมกับผู้รับสารในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน เช่นเดียวกับงานศึกษาของ **กฤติน จันท์สนธิมา** (กฤติน จันท์สนธิมา, 2561: 9-10) การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันเน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมภาคประชาชนมักเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมของวัดมากกว่าการบริหารจัดการศาสนสมบัติโดยตรง ซึ่งมักเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการวัด นอกจากนี้ การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันต้องสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำไปสู่การบริหารการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับงานศึกษาของ **พระมหากฤษณ์ ธนินต์ เสฏฐเมธี และคณะ** (พระมหากฤษณ์ธนินต์ เสฏฐเมธี และคณะ, 2557: บทคัดย่อ) และงานศึกษาของ **พระครูสาธิตวีรญาณ อยู่สุข** (พระครูสาธิตวีรญาณ อยู่สุข, 2558: 92) พบว่าการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากในแต่ละด้าน เช่น การสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การปกครอง และการศาสนาศึกษา

3) รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ต้องปรับตัวให้ทันสมัยเพื่อตอบสนองบทบาททางจิตใจและพัฒนาสังคม ประกอบด้วยหกด้าน ได้แก่ การปกครองที่โปร่งใสและมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การศึกษาสงฆ์และสงเคราะห์ที่ทันสมัย การเผยแผ่ที่ใช้เทคโนโลยีสื่อสาร การสาธารณูปการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสาธารณะสงเคราะห์ที่มีส่วนร่วมของประชาชน และใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางสังคมและศาสนา คงไว้ซึ่งบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน เช่นเดียวกับงานศึกษาของ **สาธิต พนาริ** (สาธิต พนาริ, 2557:

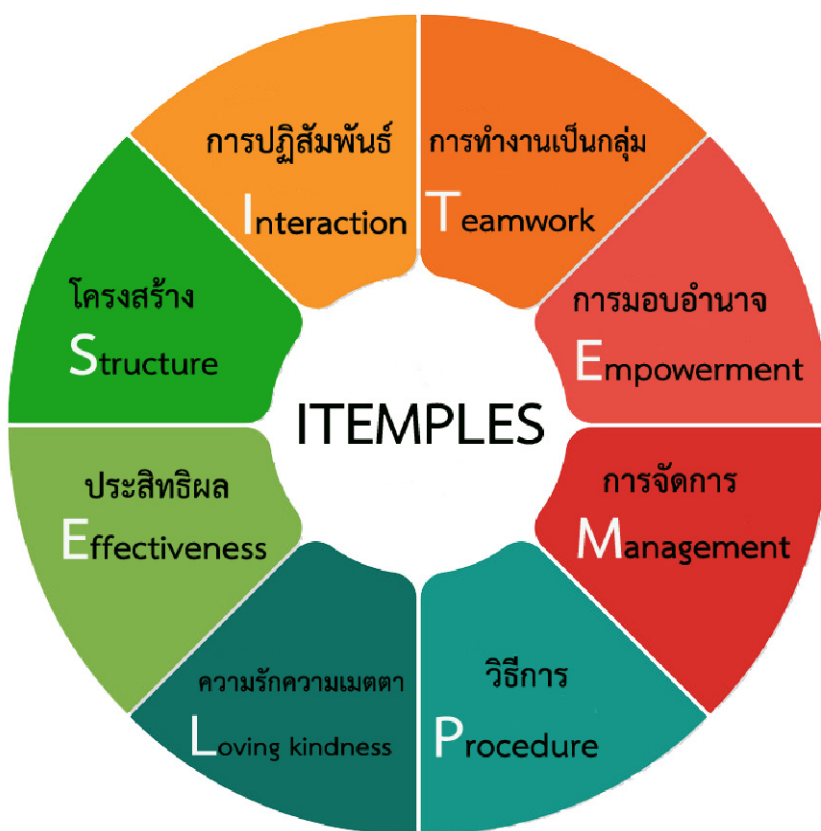
82) พบว่า โครงสร้างของวัดมีการบริหารจัดการไว้อย่างเป็นระบบ มีการบังคับบัญชาที่ชัดเจน มีระบบการดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างมั่นคงถาวร และมีการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในวัดอย่างคุ้มค่า โดยมีกระบวนการที่ทันสมัยในการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์มี 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. วัดต้องเป็นสถานที่ฝึกอบรมพระสงฆ์และเยาวชนในชุมชน 2. พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำชุมชนที่เข้าถึงประชาชนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน 3. วัดต้องเป็นที่พึ่งพิงของประชาชนเมื่อเกิดเรื่องทุกข์ร้อนใจ 4. วัดต้องเป็นแบบอย่างด้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และ 5. วัดต้องปราศจากอภายมุขและมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ประชาชนลด ละ เลิกอภายมุขต่างๆ รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ควรมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร (MIS) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับ พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุพลโณ) (พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุพลโณ), 2561: บทคัดย่อ) พบว่า การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่นและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นพุทธศาสนิกชนและการจัดกิจกรรมและบริการที่ตอบสนองความต้องการของสังคม ซึ่งสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการวัดคือเจ้าอาวาสหรือผู้นำของวัดที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนคณะสงฆ์ เช่น ผลการศึกษาของ พระครูกิตติเขมาภิรม และสุภัทรชัย สีสะใบ (พระครูกิตติเขมาภิรม และสุภัทรชัย สีสะใบ, 2560: 1) โดยต้องนำคุณลักษณะของภาวะผู้นำในยุคไทยแลนด์ 4.0 มาบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการวัด เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ พระครูสุธีจรรย์วัฒน์ (พระครูสุธีจรรย์วัฒน์, 2562: 1) พบว่า ควรมีการประยุกต์ใช้กับวัดในหลากหลายรูปแบบ โดยพิจารณาบริบทของตนเองเพื่อเลือกแนวทางที่เหมาะสม เช่น การส่งเสริมอาชีพเสริม การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นใหม่ และเช่นเดียวกับผลการศึกษาของ พระครูโกวิทบุญเขต (รอด อคฺคธมฺโม) (พระครูโกวิทบุญเขต (รอด อคฺคธมฺโม), 2560: 1) พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ พระพุทธอิสาน์ พานิชโกไคยนันท์ และคณะ (พระพุทธอิสาน์ พานิชโกไคยนันท์ และคณะ, 2561: 102) พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันจึงต้องมีความยืดหยุ่นและรวดเร็ว เพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี สังคม และความต้องการของพุทธศาสนิกชน เพื่อสร้างความพึงพอใจสูงสุด ใช้การสร้างสรรค์นวัตกรรมและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งแม้แต่การนำเสนอหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการสอน สำหรับแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบริหารจัดการวัดที่ดี คือ การบริหารจัดการวัดตามกรอบการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน

ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ และผสานร่วมกันกับหลัก “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งจะเป็นแนวทางการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การมีศาสนทายาทเพื่อสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการประมวลสรุปองค์ความรู้ของรูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ได้แผนผังความรู้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 : แผนผังองค์ความรู้รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21
ITEMPLES การขับเคลื่อนพลังศรัทธา

รูปแบบการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 รูปแบบใหม่แห่งการขับเคลื่อนพลังศรัทธา ในศตวรรษที่ 21 โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกมิติ สังคมมีความหลากหลายมากขึ้น ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ วัดในฐานะศูนย์กลางจิตวิญญาณของชาวไทย จำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ แนวทางการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 มีดังนี้

1. Interaction (การปฏิสัมพันธ์) คือ วัดต้องเปิดกว้าง สื่อสารกับสาธารณชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านช่องทางออนไลน์และออฟไลน์
2. Teamwork (การทำงานเป็นกลุ่ม) คือ การส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างพระภิกษุสามเณร ญาติโยม และชุมชน
3. Empowerment (การมอบอำนาจ) คือ กระจายอำนาจให้คณะกรรมการวัด ญาติโยม และชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด
4. Management (การจัดการ) คือ การบริหารจัดการวัดอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้
5. Procedure (วิธีการ) คือ การกำหนดวิธีการทำงานที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ
6. Loving kindness (ความรักความเมตตา) คือ การยึดหลักเมตตาธรรมในการทำงานร่วมกัน
7. Effectiveness (ประสิทธิผล) คือ วัดต้องบรรลุเป้าหมายที่ก่อเกิดประโยชน์ต่อชุมชน
8. Structure (โครงสร้าง) คือ การจัดระบบโครงสร้างการบริหารจัดการวัดให้ชัดเจน แนวคิด C4 และ ITEMPLLES เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 ให้มีประสิทธิภาพ

สรุป

การบริหารจัดการวัดในยุคปัจจุบัน มีความสำคัญเนื่องจากวัดเป็นสถาบันหลักทางพระพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนและนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน การบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากนี้ รูปแบบการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันจำเป็นต้องสอดคล้องกับหลักการของธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วยหลัก 5 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และความเสมอภาค เพื่อให้การบริหารงานของวัดเป็นไปอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง

การบริหารจัดการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ต้องมีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เกิดการแข่งขันในทุกด้าน การบริหารจัดการวัดในศตวรรษที่ 21 จากการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในยุคปัจจุบันดังกล่าว จะช่วยให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 โดยคงไว้ซึ่งบทบาทและหน้าที่ในการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การปรับปรุงระบบการศึกษาพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการบริหารจัดการวัด เช่น ทักษะด้านการบริหาร การสื่อสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น และภาครัฐควรส่งเสริมให้วัดจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม รวมถึงจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาของคนในชุมชน
2. การส่งเสริมให้วัดมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด เช่น คณะกรรมการวัด ประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น และภาครัฐควรส่งเสริมให้วัดจัดบริการต่างๆ เช่น บริการด้านสาธารณสุข บริการด้านการศึกษา บริการด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน
3. การปรับปรุงกฎระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆ ส่งเสริมให้วัดเป็นองค์กรที่มีธรรมาภิบาล วัดควรเป็นองค์กรที่มีธรรมาภิบาล ภาครัฐควรส่งเสริมให้วัดมีระบบการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส และตรวจสอบได้
4. ควรมีการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการวัด เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการวัดใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมและชุมชนในปัจจุบัน
5. ควรมีการศึกษาบริบทของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและผลกระทบที่มีต่อวัด เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กฤติน จันทรสนธิมา. (2561). การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศาสนสมบัติโดยใช้
แนวทางพระราชรัฐ. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- จรัญ ประสิทธิ์ตระกูล. (2559). รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน
ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี. **วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา**. 10(1),
312 - 313.
- ประกิต บุญมี และคณะ. (2559). การบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีเขตการปกครองคณะ
สงฆ์ ตำบลท่าไม้ จังหวัดสมุทรสาคร. **รายงานวิจัย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- พระครูกิตติเมฆาภิรม และสุภัทรชัย สีสะใบ. (2560). ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดยุคไทย
แลนด์ 4.0. **รายงานวิจัย**. ศูนย์บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูโกวิทบุญเขต (รอด อคฺคธมฺโม). (2560). การจัดการพัฒนาวัดในยุคไทยแลนด์ 4.0. **รายงาน
วิจัย**. ตาก: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ตาก.
- พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปลโย). (2561). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมาภิ
บาลเชิงพุทธของคณะสงฆ์ภาค 3. **คหฺภูณินพนธ์พุทธศาสตรคหฺภูณินพนธ์บัณฑิต**. สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสาธิตวิริญาณ อยู่สุข. (2558). ธรรมเนียมปฏิบัติในการบริหารจัดการพันธกิจของวัด. **วารสาร
วิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา**. 9(2), 92.
- พระครูสุธีจริยวัฒน์. (2562). บทบาทของพระสงฆ์ในศตวรรษที่ 21. **วารสารวิชาการพระพุทธ
ศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง**. 2(1), 1.
- พระมหากฤษณ์ธินันต์ เสฎฐเมธี และคณะ. (2557). การสังเคราะห์การบริหารความเปลี่ยนแปลง
ตามหลักพระพุทธศาสนา. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธิสาสน์ พานิชโกโคยนันท์ และคณะ. (2561). รูปแบบพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ไทยใน
ศตวรรษที่ 21. **วารสารรัชต์ภาคย์**. 12(27), 102.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬา**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สาธิต พนาริ. (2557). กระบวนทัศน์ใหม่การบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. **วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร**. 5(2), 82.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www>.

matichonweekly.com/column/article_248646, [13 มีนาคม 2566].

วรารณ เชี่ยวเวทย์. (2562). “แนวทางในการบริหารและการจัดการวัดให้สำเร็จตามรูปแบบการบริหารของพุทธบริษัท กรณีศึกษาวัดราชาธิวาส เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร.” **บทความในเอกสารสืบเนื่องการประชุมวิชาการ**. การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2 ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 19 มกราคม.

วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์.